

SANT ANDREU
de la **BARCA**
DESAPAREGUT

Jordi Bañeres Barril

SANT ANDREU *de la* BARCA DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: març del 2025

© dels textos: Jordi Bañeres Barril

© del pròleg: Carme Lloverol

© de les fotografies: diversos autors

© de la col·lecció: Editorial Efadós

© de l'edició: Editorial Efadós i Ajuntament
de Sant Andreu de la Barca

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torrenteres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

AJUNTAMENT DE SANT ANDREU DE LA BARCA

Plaça de l'Ajuntament, 1
08740 Sant Andreu de la Barca (Baix Llobregat)
Telèfon 93 635 64 00
aserena@sabarca.cat (Arxiu Municipal)
www.sabarca.cat/

Idea original i disseny:

Editorial Efadós

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portada:

Josep Martí Canudas / AMSAB

Fotografia de la portadella:

Aloy / ACBL (ACBL50-57-N-272)

Acrònims:

ACBL (Arxiu Comarcal del Baix Llobregat)
ACRE (Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre)
AMSAB (Arxiu Municipal de Sant Andreu de la Barca)
ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)
ICGC (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)
IEFC (Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya)

ISBN 979-13-87658-03-8

DL B-1579-2025

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

Sant Andreu de la Barca,
el meu poble

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Colzades històriques,
mudances menors

Pàg. 13

CARRETERA I TREN

Els fils que ens unien al món

Pàg. 55

INSTITUCIONS I ENTITATS

Vincles de comunitat

Pàg. 93

CARRERS I PLACES

Veïnat, convivència, col·laboració

Pàg. 127

ELS AFORES

Enllà del poble, deçà de la natura

Pàg. 145

EL PALAU

Al pot petit hi ha la bona confitura

Pàg. 155

ESPAIS NATURALS

L'ànima arcana del poble

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

SANT ANDREU DE LA BARCA, EL MEU POBLE

Carme Lloverol, presidenta de la Societat El Casino

Guardo molt bons records d'una infantesa viscuda en llibertat. La vida després de la sortida de l'escola era al carrer, on jugàvem a la plaça de la Font o a casa d'algun veí o veïna, on les portes sempre eren obertes. Als vespres d'estiu sortíem a prendre la fresca al portal de casa i es feia petar la xerrada amb el veïnat.

A la dècada dels seixanta, el poble era petit, d'uns 1.500 habitants. Hi havia dues entitats de caràcter cultural: el Foment i el Casino, on, per la Festa Major d'Estiu i la de Sant Andreu, podíem anar a ballar i al cinema. Corpus era una altra

festivitat important. Per Pasqua hi havia les caramelles, tant de grans com de petits. Per als infants era tota una festa anar a assajar per poder cantar pels carrers i les cases dels afores el Diumenge i el Dilluns de Pasqua. Com a premi fèiem una sortida a algun lloc de Catalunya acompanyats dels pares. Una altra festa participativa era la de l'Homenatge a la Vellesa. Els nens i nenes o joves acompanyaven els avis, primer, a missa, i a continuació, al Casino a veure un espectacle, al final del qual es feia un dinar. Tot es podia fer gràcies al voluntariat de la gent del poble, que actuaven com a «mestres d'activitats».

Va ser també una època en què va arribar molta migració de diverses bandes d'Espanya, amb la qual vam

compartir jocs i pupitres. D'escoles no en faltaven, hi havia les Nacionals i la de les monges. Jo m'he fet gran i ara som una ciutat. Tot ha canviat molt, per a bé o per a mal, segons en quin aspecte. D'un poble agrícola hem passat a ser-ne un d'industrial. Abans tots ens coneixíem i ara de vegades es fa difícil trobar algun conegut. Però així és l'evolució de la vida i ens hi hem d'adaptar perquè cal anar sempre endavant.

Sempre he estat vinculada a les activitats culturals del poble i principalment al Casino, que n'és l'entitat més antiga. L'any 2026 celebrarem el centenari de la construcció de l'edifici, però la fundació de l'entitat es remunta al 1879. Poc falta per complir segle i mig d'existència. Actualment, tinc l'honor de ser-ne la primera dona presidenta.

Introducció

COLZADES HISTÒRIQUES, MUDANCES MENORS

Jordi Bañeres Barril, sociòleg i llicenciat en Història

El 1140, Guillem Ramon de Castellvell feia donació a Guerau Ramon de Palau de la parròquia de Sant Andreu d'Aigüestoses, des del Congost fins a la Roca d'Adroc. El 1278 tornaven a quedar confirmats aquests límits. Aquestes, i no pas altres, són les monjoies que sempre haurien d'haver atermenat el nostre municipi i a les quals nosaltres ens atindrem en les pàgines següents.

Si en termes geogràfics ampliïm l'àmbit d'anàlisi, en termes temporals els reduïm. Només oferim imatges anteriors al 1970. Els anys seixanta i setanta van significar un canvi d'època. La televisió va fer desaparèixer el

veïnat assegut al carrer xerrant. Els cotxes ampliaren el radi d'acció quotidià i més encara el de les vacances. Els tocadiscs internacionalitzaren els gustos musicals. I així, una llarga corrua de canvis majors o menors. Als anys seixanta encara s'arrossegava la inèrcia d'una manera de viure mil·lenària, però, a finals dels anys setanta, la metamorfosi ja s'havia consolidat. En uns quants anys, un poble petit, però autocentrat, on el ritme agrícola escandí el calendari, va convertir-se una ciutat industrial i perifèrica de la conurbació barcelonina, sempre accelerada pel xuclador tecnològic i la globalització.

Sempre en el segle xx, alguns dels fets significatius a escala local foren l'escola privada per a nenes (1910), la primera instal·lació elèctrica (1911), l'arribada del

FERRAN PORTA / ARXIU FOTOGRAFIC PORTA

EL CONGOST

Ningú a Sant Andreu en diu el «congost de Martorell». El Congost és un espai compartit entre ells i nosaltres. Dellà, on la carretera davalla cap al pont del Diable, és seu. Deçà, on la carretera baixa devers can Pelegrí, nostre. No hi fa res el que digui el mapa oficial. A la pàgina anterior, imatge dels anys seixanta.

ROCA D'ADROC

L'estret on s'apinyen roquissers, via fèrria, carretera i riu, el punt d'on, venint de Barcelona, de cop i volta ens enlluerna el muntanyam montserratí, un indret amb potent força tel·lúrica. Això és la Roca d'Adroc: la nostra indiscutible fita meridional. A la dreta, una imatge de la dècada dels deu del segle xx.

BRANGULI / ANC - FONS BRANGULI (FOTOGRAFS) (ANC1-42-N-12792)

ferrocarril (1912), la constitució del Sindicat Agrícola (1919), el primer anunci publicitari a la carretera (1927), la inauguració de les Escoles Nacionals (1930), els primers senyals de circulació a la carretera per advertir de la sortida d'infants de les escoles (1933), la constitució de la Creu Roja local (1951), l'adquisició, per part del consistori, d'un edifici a la plaça d'Anselm Clavé (1956), la prohibició que els ramats d'ovelles travessessin els carrers (1963) i la clausura del safareig públic de la plaça de la Font bo i recomanant als veïns que tinguessin rentadores particulars (1968). El 1900 érem 814 habitants; el 1970, 4.870: la població s'havia multiplicat per sis. Constatem, doncs, que, lluny de ser una societat immòbil, el poble s'anava transformant, és clar que amb un ritme que no guarda proporció amb la batzegada que significà la colzada dels anys seixanta i setanta.

Hem procurat triar fotografies que no van aparèixer en els llibres publicats per l'Ajuntament entre el 1999 i el 2012. No volíem duplicar-les. En l'apressada elaboració del llibre, diverses persones, molt gentilment, ens ha passat unes 200 fotografies, enriquides sempre amb comentaris útils. Les imatges que no apareixen aquí les podeu consultar sempre a l'Arxiu Municipal. De passada, doncs, aprofitem per encoratjar tothom que tingui fotografies antigues a prestar-les a l'Arxiu Municipal. Les escanejarem i us les retornarem.

Per cloure, uns regraciaments obligats. Ens ha resultat imprescindible la feina dels successius responsables de l'Arxiu Municipal: Xosé Lois García pel gruix de monografies que va escriure, Mercè Aymerich, per l'endrec de l'Arxiu Municipal i la salvaguarda de la memòria oral, i Ainhoa Serena, pel seu suport constant.

F. PITCHOTET / AMSAB

CARRETERA I TREN

Els fils que ens unien al món

La carretera de Madrid a la Jonquera, ordenada per Carles III, arribà al poble a la segona meitat del segle XVIII. Tot d'una esdevingué un pol d'atracció. Davant de la monotonia del poble d'abans, per la Nacional II arribarien articles utilíssims i galindaines a l'ordre del dia, notícies que amoinaven i tafaneries de la gent d'upa, marxants que oferien novetats i passavolants que sovint ni s'aturaven. Per la carretera anàvem com si res a altres bandes: a Martorell, que exercia de capital comarcal, o a Barcelona, que era la flor i la nata en tot i per a tot. Obrírem el Pas Nou. El carrer Major i el del Rector Juanico (abans, del Fossar) els allargàrem perquè enllacessin amb la carretera.

A partir del 1912, pel Carrilet també arribaren novetats de tota mena. Però el focus es concentrà en exclusiva en l'estació, i per això edificàrem al carrer de la Palla. Ben altrament, la resta de la via fèrria actuà com una barrera, soroll i perill, que constrenyia el poble, fet agreujat perquè, paral·lel, el canal Sedó, construït no feia gaire, també obstaculitzava. Un canal industrial que no podia aprofitar-se per regar. Tot d'inconvenients sense cap avantatge. *Imatge d'entre el 1910 i el 1920.*

L. ROISIN (ED.) / IEFC

ROCA D'ADROC

La futura Nacional II, la segona carretera més important de l'Estat, en el congost de la Roca d'Adroc, un escanyall encaixat i ombrívol que segles enrere estimulà l'afany dels bandolers. I amb un aspecte tenebrós per la seva pedra de color de sang que ha donat peu a algunes de les rondalles del nostre poble. La imatge és dels anys deu del segle XX.

PONT DE LA RIERA DE CORBERA

La riera de Corbera era –i és– travessada per dos ponts: el de la carretera, que aquí veiem entre el 1910 i el 1917, i el del Carrilet, amb una estructura idèntica. Aquestes dues estructures civils, juntament amb el campanar i el Casino, són les úniques construccions que fan ús ostentós de la pedra rogenca, amb un valor simbòlic palmari.

F. PITCHOTET / AMSAB

2-SANT ANDRÉU DE LA BARCA. Vista parcial

F. Pitchotet